

Мовотворчість Павла Тичини залишається живим джерелом глибинного пізнання художнього слова, його багатогранності і вишуканої образності.

У поетичному словнику Павла Тичини семантично вагомим і функціонально різноманітним виступає іменник *думка*.

На підставі лексичної сполучуваності, текстового оточення цього слова можна виділити значення цієї лексеми, пов'язані з:

- процесом мислення, міркування, наприклад: *За думками не помітив, / як ліс пройшов, / сумний, перестарілий ліс і / Голосіївську сонну пустинь* («RISOLUTO»);
- поняттями 'слово, мова', наприклад: *Де я? — у неї думка пролетіла. — / Що роблю? Для чого?* («Тарасова «Анну Кареніну» читає»);
- мрією, уявою про щось, наприклад: *Хлопче! / Слухай: / море планувалося. / Моря ж / не буде; / в думці лиш осталося! .. — Як це в думці? — каже він. — / Все ж під воду: хата й млин!* («В селі В'юнищах під час бурану»);
- процесом поетичної творчості, наприклад: *Я завше там, де труд, де людно, / де разом: думка й почуття. / Без чистоти — творити трудно, / без творчості — нема життя* («Я завше там, де труд, де людно...»).

На позначення *процесу мислення, міркування* існують загальномовні усталені звороти: *думати думку, думки клопочуть*. Практика Тичининого слововживання розширює список усталених зворотів, наприклад: *треба думкою горіть і не згасати* — 'треба прагнути і не відступати'.

Як синонімічні виступають у поетичній мові Павла Тичини лексеми *думка, мисль, мозок*, наприклад:

...Ще не раз колись розквітну!
 Чи в цеху, чи над ріллею
мисль моя когось зачепить —
думку творчу хай моєю
 вишню мов тендітну шепить.

(«...Ще не раз колись розквітну!»)

Про особливість поетичного сприймання слова-образу *думка* свідчать його асоціативні зв'язки, об'єднання в однорідні ряди таких слів, як *думка, серце, почуття*, напр.: *де разом: думка й почуття. Легені його бурі видихають! / Серце обняло б найменший атом! / А мозок думку динамітно рве!* («В космічному оркестрі») — підсилення у структурі метафори.

У загальномовному вжитку звичайною є сполучуваність *думка в голові, думка в мізку*. Її реалізують такі контексти:

...не помічав ні крику крамарів, ні суєти
 міської,
 ані співу старців —
 одна тільки *думка китіла* в голові,
 один шумів гарячий спів:
 не жить, не жить нам ніколи з панами!
 («RISOLUTO»).

Розмитість семантичних меж поетичного слова зафіксована в характерній сполучуваності *думка в очах*, пор.:

Пенчо був плечистий,
 мужній,
 літній вже, а не процах:
 завше *думка гарячилась*
 в його з блискотом в очах.
 («Подорож до Іхтімана»).

Лексема *думка* (активний діяч) у поетичних текстах Павла Тичини спонукає до дії, до руху вперед, наприклад: *Думка ж дії щирі будить. / Дії думка будить...* («Іній»). А також до боротьби, наприклад: *В мене ж думка: треба битись, / а не тільки боронитись!* («Біля озера у лісі»).

Розгортання поетичного тексту відбувається завдяки чергуванню семантично тотожних слів, що утворюють поетичну парадигму *слово — думка — почуття*, пор.: *...Уривчасті слова, а ми ж відчули: / між блисків думки тісно уляглось / неказане — про те страшне, потворне, / що не давало жить йому і нам...* («Змужніння початок»); *Де ж у вас думки нові? / Товчете старі слова - / сиві, наче з інею. / Ой у вас не голова - / ложка з алюмінію* («На міжнародну тему»).

Простеживши сполучуваність номінації *думка* з прикметниковими означеннями, розрізняємо функціонування епітетних словосполучень, в яких епітет має позитивний емоційно-оцінний зміст, негативний емоційно-оцінний зміст, або передає нейтральну, найзагальнішу семантику.

До епітетів із позитивним емоційно-оцінним змістом належать: *свята думка, тиха думка, творча думка, нова думка*. Епітети з негативним емоційно-оцінним змістом: *сумно-розхристані думки, жалка-бідна думка*. До епітетів із нейтральною, найзагальнішою семантикою належать такі художні означення: *одна думка, своя думка, мої думки, свої думки*.

Лексема *думка* входить у типові для поетичної мови метафоричні конструкції на зразок *сонце думок, літ думок, море в думках своїх*, напр.: *Науці я спів зачинаю: / відбила ж у Космос замок. / В епохи глибінь поринаю, / освітлююсь сонцем думок* («Зростає, пречудовний світе»).

Поряд із стилістично нейтральними словосполученнями, або такими, що належать до традиційних поетизмів, відзначаємо індивідуально-авторські образи, наприклад:

Життя моє — молитва
Всеволодниць Красі,
Горіння — розцвітання
В огні квіток-думок.

(«Душа моя — послухай!»).

У поетичних текстах Павла Тичини спостерігаємо кількісну перевагу епітетів із позитивною оцінкою, що протиставляються означенням із негативною оцінкою семантикою.

Вибір слова в поетичному тексті зумовлюється різноплановими семантично-стилістичними причинами. Однією з таких причин є метафоричне, переносне значення слова.

Запам'ятовуються Тичинині метафори, побудовані на видозміні загальнономовних метафоричних епітетів *сумно-розхристані думки, жалка-бідна думка*, пор.: *У храм твій прийшов я з утомою віри / З одчаю думки мої сумно-розхристані. / Житечнее море — у скриках сокири. Де ж твої тихії пристані?* («Гармонія світу — офіра безкровна»); *Яка то думка жалка-бідна!* («Юначе славний, люба юнко»).

Характерна для Тичининих метафоричних контекстів із опорним словом *думка* сема «політ», наприклад: *І як наблизиться, впаде — / то многі з нас посліпнуть, такий там світ, / такий там думки літ, — / що многі з нас посліпнуть* («Вулиця Кузнечна»); *Людям же рішають належить / про похід майбутніх літ. / О, який думок політ! / Затаївши подих, стежить / зачудований весь світ...* («Високо знялись ми ввись»); *Думками летючи / над цвіттю степу, над / блакиттю моря, / я бачу світ в тривозі та імлі...* («В серці у моїм...»).

Також характерна для Тичининих метафоричних контекстів із опорним словом *думка* сема 'святість', наприклад:

Лише скраю ліски,
А то все, все жита,
Колоски, колоски,
Тиха думка свята.

(«Де тополя росте...»).

Поетичний словник П. Тичини фіксує контексти, де лексема *думка* пов'язана зі *сном* чи *відсутністю сна від думок*, тобто *неможливістю спати від думок*, пор.: *Не для вас виливаю ці сльози з журбою, / Що ніхто їх не бачить нічною добою, / Коли довго від думок не сплю* («Ах не смійтеся ви наді мною»); *Вночі не сплю. Я ранку не дождуся. / Світає вже... В думках то те, то се...* («Вночі не сплю»).

Думка у значенні 'спільна ідея, спільна мета' ілюструється таким контекстом: *Знову одно тільки: свист і ревіння, / чиргання, брязк, голосів перегук... / Швидше ж бо, швидше туди, де кипіння, / де одна думка, а тисячі рук!* («Де одна думка, а тисячі рук!»).

Іменник *думка* постає у синтаксичних конструкціях метафоричного змісту у двох функціях: 1) *думка* виконує функцію активного суб'єкта дії, наприклад: *А мене ж думки клопочуть: / всі народи миру хочуть, / та фашист не хоче миру, — / крові треба звіру...* («Горобинцю золотий»); *Ах заснув би я — / Та думки не сплять. / Перед мною хвилі давні, / Мов живі, стоять* («Під моїм вікном»); 2) *думка* виконує функцію пасивного об'єкта дії, наприклад: *Гей, дзвін гуде — / Іздалеку. / Думки пряде — / Над нивами. / Над нивами-приливами, / Купаючи мене, / мов ластівку* («Гаї шумлять»); *Де тополя росте, / Серед поля стою. / І шумить, і співа / Жито думку свою* («Де тополя росте...»); *З тим димком, / так непомітно й легко / й я думки свої пустив далеко, / далеко...* («Подорож до Іхтімана»).

У поетичних текстах Павла Тичини переважають метафори з опорним словом *думка* в ролі пасивного об'єкта дії.

У загальномовному словнику *думка, поняття* співвідноситься із *мовою, словом*, і кожне з них має свою сферу поширення. Поетичний словник такого розмежування не робить. У *думці* — «поетичній творчості» поєднується сема 'висловленого і невисловленого слова'.